

TAPATUMO PROCESŲ IR NERIMASTINGUMO / DEPRESIŠKUMO SĄSAJOS TAPSMO SUAUGUSIU PERIODE

Rita Žukauskienė

Socialinių mokslų daktarė profesorė
Mykolo Romerio universitetas
Psichologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Tel. + 370 5 271 4620
El. paštas: rzukausk@mruni.eu

Oksana Malinauskienė

Doktorantė
Mykolo Romerio universitetas
Psichologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Tel. + 370 5 271 4620
El. paštas: omalinauskiene@gmail.com

Goda Kaniušonytė

Doktorantė
Mykolo Romerio universitetas
Psichologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Tel. + 370 5 271 4620
El. paštas: goda@gebu.lt

Šio tyrimo tikslas – atskleisti jaunuolių, esančių tapsmo suaugusiu periode, nerimastingumo / depresiškumo ir tapatumo procesų (įsipareigojimo, išsamaus tyrinėjimo, įsipareigojimo persvarstymo) sąsajas, kontroliuojant lytį ir amžių. Tyrime dalyvavo 491 18–29 metų jaunuolis (74,7 proc. merginos). Buvo naudota Utrechto tapatumo skalė (U-MICS) bei Suaugusių emocijų ir elgesio sunkumų įvertinimo lapas (ASR). Rezultatų analizė atskleidė, kad kuo nerimastingesni / depresiškesni jaunuoliai, esantys tapsmo suaugusiu periode, tuo mažiau jie yra įsipareigojimo ir išsamaus tyrinėjimo bei tuo labiau – įsipareigojimo persvarstymo procese. Kontroliuojant sociodemografinius veiksnius, nerimastingumas / depresiškumas yra susijęs su mažiau adaptyviu tapatumo formavimusi.*

Pagrindiniai žodžiai: nerimastingumas / depresiškumas, tapatumas, tapsmo suaugusiu periodas.

Įvadas

Aiškaus tapatumo pasiekimas yra viena iš pagrindinių raidos užduočių paauglystėje (Erikson, 1950). Tačiau, kaip nurodo Arnett (2000), dabartinėse industrializuotose (vakarietiško tipo) visuomenėse laikotarpis nuo paauglystės pabaigos, t. y. nuo 18 iki 25 metų (viršutinė riba atskirose šalyse

varijuoja ir galimi individualūs amžiaus skirtumai), sudaro atskirą raidos periodą, kurį jis tiek pagal demografinius, tiek pagal subjektyvius šio amžiaus asmenų požymius įvardijo tapsmo suaugusiu periodu. Arnett (2004) manymu, tapatumo paieška tęsiasi ir tapsmo suaugusiu amžiuje. Su šia mintimi sutinka ir kiti autoriai, teigdami, kad

* Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (projektas Nr. LJB-5/2015).

svarbiausi tapatumo raidos procesai vyksta ne paauglystėje, bet vyresniame, tapsmo suaugusiu, amžiuje, kuris iš esmės yra Eriksono aprašyto moratoriumo tąsa (Schwartz, Côté, & Arnett, 2005). Tradicinių, socialiai pripažįstamų suaugystės požymių (pvz., šeimos sukūrimas ar pastovaus darbo, įgijus privalomą išsilavinimą, susiradimas) atsisakymas sudaro galimybes jauniems žmonėms eksperimentuoti ir ieškoti sau tinkamo gyvenimo būdo, pereinant iš paauglystės į suaugusio amžių (Côté, 2002). Todėl, kaip nurodo Arnett (2000), dabar daugumoje vakarietiško tipo visuomenių tapsmo suaugusiu amžius, kai jauni žmonės renkasi suaugusiam būdingus vaidmenis ir įsipareigojimus, yra tapatumo tyrinėjimo periodas. Vėlesni tyrimai taip pat patvirtino, kad tapsmo suaugusiu amžiuje toliau vyksta tapatumo paieškos (Luyckx, Goossens, & Soenens, 2006). Kroger, Martinussen ir Marcia (2010) metaanalizė parodė, kad gana daug tapsmo suaugusiu amžiuje esančių asmenų vis dar nėra pasiekę tapatumo būsenos, t. y. didelė dalis jaunuolių, vyresnių nei 25 metų, įžengia į suaugusiojo amžiaus tarpsnį nebaigę formuoti savo tapatumo.

Tapatumo formavimosi procese, kuris yra vienas svarbiausių paauglystės ir tapsmo suaugusiu periodo raidos uždavinių, prieš priimdami tvirtus sprendimus ir įsipareigojimus, paaugliai bei jaunuoliai analizuoja ir vertina įvairias alternatyvas. Tapatumo formavimosi procesas pasižymi ir teigiamais, ir neigiamais ypatumais, nes, iš vienos pusės, tai yra stipriai prie pozityvios jaunuolio raidos prisidedantis procesas, tačiau, iš kitos pusės, šis procesas gali kelti ir neigiamus jausmus, nes pasirenkant vienas galimybes, tenka atsisakyti kitų (Palmonari, Pombeni, & Kirchler, 1992). Taigi, tiek paaugliai, tiek tapsmo suaugusiu

periodo esantys asmenys gali patirti vidinį konfliktą: jie ir nori priimti sprendimus ar įsipareigojimus, ir bijo, manydami, kad padarys netinkamus, klaidingus sprendimus. Tapatumo formavimosi procesą gali apsunkinti ir emocijų sunkumai, tokie kaip nerimastingumas ir depresiškumas (Crocetti, Klimstra, Keijsers, Hale, & Meeus, 2009).

Šiame straipsnyje mes analizuosime, ar emocijų sunkumai (nerimastingumas / depresiškumas) yra susiję su tapatumo procesais tapsmo suaugusiu periode, ir kaip šis ryšys yra veikiamas lyties bei amžiaus. Kadangi tapatumo formavimasis yra dinamiškas procesas, remsimės į procesą orientuotu tapatumo formavimosi trijų faktorių modeliu, kuriame skiriami įsipareigojimo, išsamaus tyrinėjimo ir įsipareigojimo persvarstymo procesai (Crocetti, Rubini, & Meeus, 2008). Šis modelis leidžia tirti tapatumo formavimosi dinamiką, t. y. kaip paaugliai ir tapsmo suaugusiu periode esantys jaunuoliai formuoja, vertina ir peržiūri savo tapatumą laikui bėgant.

Tapatumo statuso modelis ir jo praplėtimas

Remiantis Erikson (1968) darbais apie tapatumo raidą per gyvenimą, tapatumo paieška (angl. *exploration*) ir įsipareigojimas (angl. *commitment*) laikomi pagrindinėmis asmeninio tapatumo formavimosi dimensijomis (Waterman, 1999). Marcia (1966) apibūdino tapatumo paiešką kaip laipsnį, kuriuo individas yra išitraukęs į įvairių vertybių, įsitikinimų ir tikslų paiešką, o įsipareigojimą – kaip atsidėjimą toms vertybėms, įsitikinimams ir tikslams (Grotevant, 1987). Derindamas šias dvi dimensijas, Marcia (Kroger & Marcia, 2011; Kroger et al., 2010)

skyrė keturis skirtingus tapatumo statusus. Kiekvienas statusas rodo tam tikrą tyrimo ir įsipareigojimo lygio raišką derinį: pasiektas tapatumas (angl. *identity achievements*), kuriam būdinga tai, kad asmuo prisiima įsipareigojimus tik ištyręs tam tikrą dalyką; išankstinio sprendimo būseną (angl. *foreclosure*) – kai įsipareigojimai prisiimami gerai jų neapsvarsčius; tapatumo moratoriumas (angl. *identity moratorium*), kuriam būdingos paieškos, tyrinėjimai, dar neprisiimant pastovių įsipareigojimų, ir difuzinis tapatumas (angl. *identity diffusions*), kuriam būdinga tai, kad tapatumo paieška nevyksta.

Marcia'os tapatumo statusų modelis sukėlė mokslinių tyrimų bangą (Berzonsky & Adams, 1999), tačiau šis modelis susilaukė ir daug kritikos, nes juo bandoma aprašyti tapatumo raidos padarinius, t. y., koks tapatumo stilius susidaro, tačiau nepaaiškinama, kaip tapatumas formuojasi ir keičiasi laikui bėgant (Bosma, 1985). Ši Marcia'os modelio kritika paskatino tolesnius tyrimus ir teorinius conceptualizavimus, be to, ir pats Marcia pripažino, jog yra svarbu tyrinėti tapatumo formavimosi procesus, nesikoncentruojant tik į raidos padarinius. Meeus ir jo kolegos (Crocetti et al., 2008; Klimstra, Hale, Raaijmakers, Branje, & Meeus, 2010) praplėtė Marcia'os teorinę paradigmą ir sukūrė į procesą orientuotą tapatumo formavimosi modelį, pagal kurį tapatumo raida yra dinaminis įsipareigojimų priėmimo ir persvarstymo keitimasis, kai asmuo prisiima įsipareigojimus, o paskui persvarsto, ar tie įsipareigojimai atitinka jo savastį, ar ne. Taigi, Meeus (1996) bei Crocetti ir kiti (2008) pagrindiniais tapatumo formavimosi procesais laiko įsipareigojimą (angl. *identity commitment*), išsamų tyrinėjimą (angl. *in-depth exploration*) bei

įsipareigojimo persvarstymą (angl. *identity reconsideration*) ir mano, kad tapatumas susidaro vykstant šių trijų procesų sąveikai. Įsipareigojimas atspindi rimtus pasirinkimus, kuriuos paauglys ar jaunuolis padarė įvairiose raidos srityse, ir pasitikėjimą, kuris atsiranda tų pasirinkimų pagrindu. Išsamus tyrinėjimas atspindi, koku lygiu asmuo tiria dabartinius įsipareigojimus, ieško trūkstamos informacijos ir ją aptaria su kitais, o įsipareigojimo persvarstymas atspindi dabartinių įsipareigojimų lyginimą su galimais alternatyviais įsipareigojimais, nes esami nebetenkina. Ši tapatumo formavimosi proceso teorinė paradigma reiškia, kad galimas dvejetainis dabartinių įsipareigojimų vertinimas (Crocetti, Rubini, Berzonsky, & Meeus, 2009). Kitaip tariant, išsamus tyrinėjimas rodo, ar paaugliai ir jaunuoliai aktyviai tiria dabartinius įsipareigojimus, o įsipareigojimas bei įsipareigojimo persvarstymas – ar paaugliai ir jaunuoliai galvoja keisti savo dabartinius įsipareigojimus į kitus. Įsipareigojimo persvarstymas gana panašus į Marcia'os aprašytą tapatumo paieškos sampratą, nes tiek įsipareigojimo persvarstymas, tiek tapatumo paieška atspindi naujų įsipareigojimų paiešką, tačiau tarp jų yra esminis skirtumas: pasak Marcia'os teorijos, tapatumo paieška tik apibūdina naujų įsipareigojimų paiešką ir radimą, o įsipareigojimo persvarstymas reiškia, kad nauji įsipareigojimai pakeis ankstesnius (Crocetti, Rubini et al., 2009). Kadangi Meeus ir Crocetti trijų faktorių modelis yra tinkamas tiek bendrai imčiai, tiek atskirai vaikinams ir merginoms, tiek ankstyvoje ir vėlyvoje paauglystėje bei skirtingose etninėse paauglių grupėse (Crocetti et al., 2008), šiame tyrime ir buvo pasirinkta juo remtis.

Nerimastingumas / depresiškumas ir tapatumas

Tapatumo raida yra bandymais ir klaidomis grįstas procesas, kai jaunas žmogus, prieš susiformuodamas aiškų savąjį tapatumą, kuris vyraus suaugusio amžiuje, eksperimentuoja, darydamas pasirinkimus įvairiose srityse (Schwartz, Klimstra, Luyckx, Hale, & Meeus, 2012). Tyrimai atskleidė, kad tapatumo formavimąsi apsunkina toks emocijų sunkumas kaip nerimastingumas (pvz., Adams et al., 2001; Crocetti, Rubini, et al., 2009), kuris yra vienas labiausiai paplitusių psichosocialinių sunkumų Vakarų visuomenėse (Ollendick, King, & Muris, 2002). Depresiškumas ir nerimastingumas yra susiję su tapatumo formavimosi procesais abipusiai ryšiais. Viena vertus, tyrėjai mano, kad nerimas vaidina teigiamą vaidmenį formuojantis tapatumui, nes skatina individus tirti ir persvarstyti savo tapatumo išsipareigojimus (Erikson, 1950), kad pasiektų brandaus tapatumo lygį. Kita vertus, aukštas nerimo lygis gali veikti neigiamai ir trukdyti pasiekti tapatumą. Pavyzdžiui, Van Aken ir Dubas (2004) nustatė, kad aukštas emocijų sunkumų, tokių kaip nerimas ir depresiškumas, lygis prisideda prie to, kad palaipsniui susiformuoja pernelyg kontroliuojantis asmenybės tipas, kuris, savo ruožtu, prisideda prie to, kad asmuo nėra linkęs priimti sprendimų, kurie pakeistų jo gyvenimą, t. y. formuojantis tapatumui nėra linkęs tyrinėti įvairių sprendimų galimybių ir tai neigiamai veikia tapatumo raidą.

Kroger (2003) atlikta sisteminė tyrimų apžvalga parodė, kad skiriasi paauglių, kurių tapatumo statusas skirtingas, asmenybės charakteristikos, elgesio bei emocijų sunkumai ir santykiai su kitais. Tai yra pasiektas

tapatumas yra susijęs su aukščiausiais gero vės lygiais (Schwartz, Luyckx, & Crocetti, 2014). Moratoriumas yra susijęs su nerimo ir depresijos simptomais (Meeus, Idema, Helsen, & Vollebergh, 1999; Schwartz, Zamboanga, Weisskirch, & Rodriguez, 2009). Apsisprendimo be svarstymo tapatumas yra susijęs su dideliu pasitenkinimu gyvenimu ir psichologine gerove (Schwartz et al., 2011). Difuzinis tapatumas yra susijęs su aukštesniu internalių sunkumų, tokių kaip nerimas ir depresija, lygiu (Schwartz et al., 2009; Schwartz et al., 2014), piktnaudžiavimu narkotinėmis medžiagomis ir alkoholiu (Bishop, Weisgram, Holleque, Lund, & Wheeler-Anderson, 2005) bei prastesniu socialiniu ir akademinu funkcionavimu (Luyckx, Goossens, Soenens, Beyers, & Vansteenkiste, 2005). Tai rodo, kad tapatumo persvarstymas ir apmąstymas (angl. *ruminating*) yra susiję su emocijų sunkumais.

Panašūs rezultatai gaunami tiriant jaunuolius, esančius tapsmo suaugusiais periode. Aptikta, kad difuzinis tapatumas yra susijęs su nerimo ir depresijos simptomais (Schwartz et al., 2009). Randama ryšių tarp tapatumo statuso ir psichosocialinio funkcionavimo tapsmo suaugusiu amžiuje (Pociūtė, Kairys, Urbanavičiūtė, Linauskaitė, 2014; Vosylis, 2014). Nuolatinis išsipareigojimo persvarstymas, kaip ir išsamus tyrinėjimas, yra teigiamai susiję su nerimu ir depresijos simptomais (Crocetti et al., 2008; Schwartz et al., 2011) ir neigiamai – su pasitenkinimu gyvenimu (Skhirtladze, Javakhishvili, Schwartz, Beyers, & Luyckx, 2016). Schwartz ir kiti (2011) nurodo, kad, jei išsipareigojimų persvarstymas stipriai „banguoja“ trumpais laiko tarpais, tai siejasi su padidėjusiu

nerimo ir depresijos lygiu (Schwartz et al., 2011). Tapatumo formavimasis stipriai susijęs ir su tapsmo suaugusiu jausmu, nes, kaip nustatė Luyckx, Schwartz, Goossens ir Pollock (2008), apklausę tapsmo suaugusiu periode esančius jaunuolius, tapatumo išipareigojimų prisiėmimas ir identifikavimasis su savo tapatumo išipareigojimais turi teigiamą ryšį su jausmu, kad esi suaugęs, o mažioji tapatumo paieška – neigiamą. Japonijoje atliktų tyrimų duomenys rodo, kad tapsmo suaugusiu periode esantys asmenys siekia išreikšti savo unikalumą, tačiau taip pat siekia harmoningų tarpusavio santykių su kitais. Be to, Japonijos tapsmo suaugusiais periode esantys asmenys pasižymi didesniu tapatumo nestabilumu, palyginti su Europos šalių jaunuoliais. Šis nestabilumas gali būti susijęs su prastesniu psichosocialiniu funkcionavimu (Crocetti et al., 2015).

Kita vertus, nustatyta, kad tapatumo moratoriumas yra stipriai susijęs su kultūriniu kontekstu. Tokioje šalyse kaip Japonija ir Nyderlandai tapatumo moratoriumas yra priimtinas, nes perėjimas iš paauglystės į suaugusio amžių yra užsitęsęs. Tačiau tyrėjai nurodo, kad šis tapatumo moratoriumas tapsmo suaugusiu periode gali sukelti elgesio ir emocijų sunkumų (Hatano, Sugimura, & Crocetti, 2016). Analizuojant sąsajas tarp tradicinių tapatumo stilių (pasiekto tapatumo, išankstinio sprendimo būsenos, tapatumo moratoriumo ir difuzinio tapatumo) tapsmo suaugusiais periode aptikta, kad aukštesni pasiekto tapatumo ir išankstinio sprendimo būsenos lygiai susiję su mažiau išreikštais elgesio ir emocijų sunkumais, o aukštesni tapatumo moratoriumo ir difuzinio tapatumo lygiai yra susiję su labiau išreikštais elgesio ir emocijų sunkumais

(Hatano et al., 2016). Tai yra išipareigojimų prisiėmimas tapsmo suaugusiais periode apsaugo jaunus žmones nuo depresiškumo ir nerimastingumo simptomų. Tai patvirtina ir kitų autorių (Crocetti, Rubini, Luyckx, & Meeus, 2008; Porfeli, Lee, Vondracek, & Weingold, 2011; Schwartz et al., 2011) tyrimų rezultatai.

Tyrimai rodo, kad amžius reikšmingai moderuoja ryšius tarp išsamaus tyrinėjimo ir nerimo, be to, sąsajos tarp tyrinėjimo ir depresiškumo simptomų su amžiumi stiprėja (Luyckx, Klimstra, Duriez, Van Petegem, & Beyers, 2013). Lytis taip pat yra svarbus veiksnys, nes išipareigojimų prisiėmimas yra susijęs su geresniu vyrų funkcionavimu ir žemesniu nerimo lygiu, palyginti su moterimis. Mažioji tapatumo paieška siejama su didesniu kiekiu depresijos simptomų moterims, bet ne vyrams, o į gylį orientuota tapatumo paieška yra teigiamai susijusi tik su vyrų pasitenkinimu gyvenimu. Taigi galima daryti išvadą, kad tapsmo suaugusiu periode tiek mažioji tapatumo paieška, tiek į gylį orientuota tapatumo paieška yra mažiau adaptyvi moterims, palyginti su vyrais (Skhirtladze et al., 2016).

Apibendrinant galima teigti, jog tyrimais, kuriuose remiamasi tradiciniu tapatumo statusų modeliu, surinkta pakankamai daug empirinės medžiagos, padedančios atskleisti ryšius tarp pasiekto tapatumo, išankstinio sprendimo būsenos, tapatumo moratoriumo ir difuzinio tapatumo ir emocijų sunkumų (depresiškumo ir nerimastingumo). Tačiau tyrimai, kuriuose būtų analizuojami Meeus ir Crocetti tapatumo formavimosi modeliu pagrįsti tapatumo procesai ir depresiškumo / nerimastingumo sąsajos, dar tik pradedami. Taigi šio tyrimo tikslas – atskleisti nerimastingumo / depresiškumo sąsajas su tapatumo

procesais, atsižvelgiant į tapsmo suaugusiais periode esančių jaunuolių amžių ir lytį. Remdamiesi anksčiau aptartais tyrimais, mes keliame prielaidą, kad nerimastingumas / depresiškumas yra neigiamai susijęs su pasiektu įsipareigojimu ir teigiamai – su išsamiu tyrinėjimu ir įsipareigojimų persvarstymu.

Metodika

Tyrimo dalyviai

Šiame straipsnyje naudojami tęstinio tyrimo „Lietuvos ir Japonijos paauglių ir jaunų suaugusių tapatumo raida“, finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos lėšomis, skersinio pjūvio duomenys. Tyrimo dalyvių imtis buvo sudaryta iš 491 tapsmo suaugusiu tarpsnyje esančio respondento. Taigi tyrime dalyvavo 18–29 metų ($M = 22,5$; $SD = 2,97$) 124 vaikinai (25,3 proc.) ir 367 merginos (74,7 proc.): 281 iš jų buvo 18–22 metų (57,2 proc.), 118 (24 proc.) – 23–25 metų ir 92 (18,7 proc.) – 26–29 metų. Tyrimo dalyviai buvo atrinkti patogiosios atrankos būdu. Tyrimas buvo atliekamas įdėjus elektroninę anketą į socialinius tinklus (pvz., „Facebook“) ir nuorodą į ją išsiuntus turimais adresais elektroniniu paštu. Tyrimas vyko 2016 metų sausį–vasarį. Apklausos metu 141 (28,7 proc.) tyrimo dalyvis gyveno su tėvais, 283 (57,6 proc.) – su draugais / kambario draugais ar partneriu ir 67 (13,6 proc.) – gyveno vieni.

Tyrimo metodai

Utrechto tapatumo skalė (*The Utrecht – Management of Identity Commitments Scale* – U-MICS, Crocetti et al., 2008). Ši skalė skirta matuoti tris tapatumo procesus: įsipareigojimą, išsamų tyrinėjimą ir įsipareigoji-

mo persvarstymą. U-MICS skalę sudaro 13 teiginių: 5 teiginiai matuoja įsipareigojimą (Cronbacho $\alpha = 0,95$), 5 teiginiai – išsamų tyrinėjimą (Cronbacho $\alpha = 0,83$) ir 3 teiginiai – įsipareigojimo persvarstymą (Cronbacho $\alpha = 0,90$). Skalė buvo pateikta klausiant apie tris specifines sritis: darbą, edukaciją ir santykius. Analizėje naudoti apibendrinti visų trijų sričių įverčiai. Patvirtinamoji faktorių analizė (PFA) atskleidė gerą matavimo modelio tinkamumą ($\chi^2(59) = 231,8$, $p < 0,05$, CFI/TLI = 0,96/0,94, RMSEA = 0,077 [0,067–0,088]).

Suaugusiųjų emocijų ir elgesio sunkumų vertinimo lapas (*Adult Self-Report Form*, ASR, Achenbach & Rescorla, 2003). Šiame tyrime buvo naudota sutrumpinta nerimastingumo / depresiškumo skalė, sudaryta iš 5 teiginių, kurių kiekvienas vertinamas pagal 3 balų skalę: 0 – jei teiginys neteisingas, 1 – jei iš dalies ar kartais teisingas, 2 – jei dažnai ar labai dažnai teisingas pastarųjų šešių mėnesių laikotarpiu. PFA atskleidė puikų naujos skalės matavimo modelio tinkamumą ($\chi^2(5) = 16,9$, $p < 0,05$, CFI/TLI = 0,99/0,98, RMSEA = 0,037 [0,019–0,057]), vidinio skalės suderintumo koeficientas taip pat parodė gerą trumposios skalės versijos patikimumą (Cronbacho $\alpha = 0,83$).

Duomenų analizė

Aprašomoji statistika ir koreliacinė analizė atlikta naudojant statistinį paketą SPSS 22.0. Struktūrinis lygčių modeliavimas atliktas naudojant Mplus 7.31.

Rezultatai

1-oje lentelėje pateikiami tyrimo kintamųjų (nerimastingumo / depresiškumo, įsiparei-

1 lentelė. Įsipareigojimo, išsamaus tyrinėjimo, įsipareigojimo persvarstymo ir nerimastingumo / depresiškumo vidurkių, standartinių nuokrypių palyginimas pagal lytį ir amžių

	Įsipareigojimas	Išsamus tyrinėjimas	Įsipareigojimo persvarstymas	Nerimastingumas / depresiškumas
Bendra imtis	3,49 (0,74)	3,29 (0,60)	2,12 (0,74)	0,71 (0,55)
Lytis				
Vaikinai	3,32 (0,80)	3,07 (0,66)	2,12 (0,67)	0,47 (0,51)
Merginos	3,55 (0,70)	3,36 (0,56)	2,12 (0,76)	0,71 (0,56)
F (1, 490)	9,07 **	22,82 ***	0,001	30,91 ***
η^2	0,02	0,04	0	0,06
Amžius				
18–22	3,44 (0,75)	3,30 (0,59)	2,12 (0,77)	0,81 (0,58)
23–25	3,65 (0,61)	3,30 (0,63)	2,03 (0,62)	0,58 (0,50)
26–29	3,43 (0,81)	3,24 (0,58)	2,17 (0,76)	0,57 (0,49)
F (2, 490)	3,64 *	0,41	1,22	10,46 ***
η^2	0,01	0	0	0,04

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

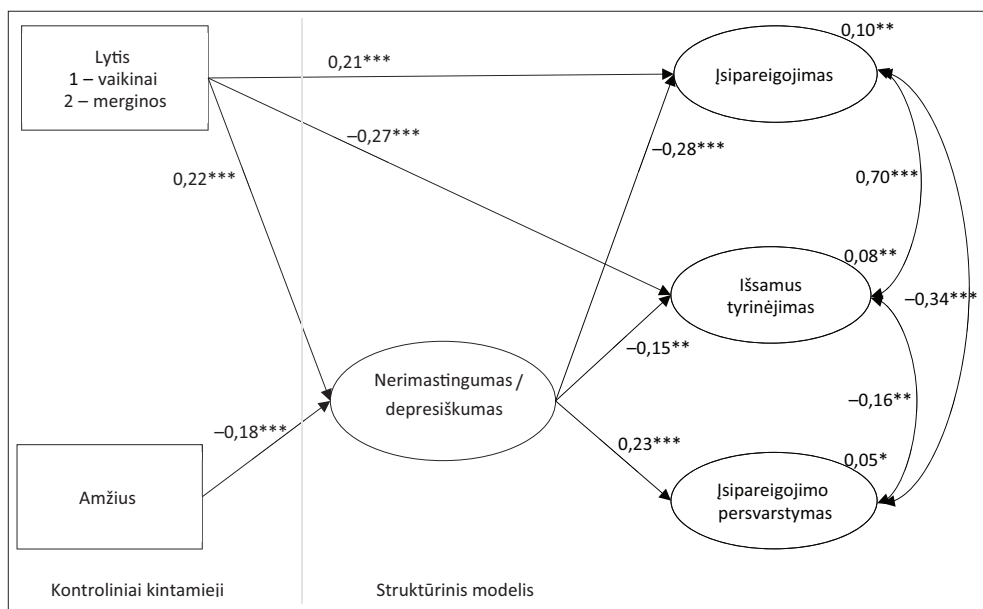
gojimo, išsamaus tyrinėjimo, įsipareigojimo persvarstymo) skirtumai pagal kontrolinius kintamuosius (lytį bei amžių). Gauti rezultatai atskleidė, kad tik įsipareigojimo persvarstymas nesiskiria nė pagal vieną iš kontrolinių kintamųjų. Analizuojant tyrimo kintamųjų tarpusavio sąsajas (žr. 2-ą lentelę), nustatyta, kad nerimastingumas / depresiškumas yra susijęs su dviem tapatumo procesais, išskyrus išsamų tyrinėjimą. Kitas žingsnis – modelio, galinčio paaiškinti nerimastingumo / depresiškumo ir tapatumo procesų sąsajas, sudarymas. Mūsų tikrinamame modelyje nerimastingumas / depresiškumas prognozuoja įsipareigojimą, išsamų tyrinėjimą ir įsipareigojimo per-

svarstymą, kontroliuojant tyrimo dalyvių lytį bei amžių. Rezultatai parodė, kad modelis (pav.) duomenims tinka gerai ($\chi^2(154) = 478,9$, $p < 0,05$, CFI/TLI = 0,94/0,93, RMSEA = 0,066 [0,059–0,072]). Kaip matome, nerimastingumas / depresiškumas reikšmingai neigiamai prognozuoja įsipareigojimą ir išsamų tyrinėjimą bei teigiamai – įsipareigojimo persvarstymą. Vadinasi, jaunuoliai, pasižymintys aukštesniu nerimastingumo / depresiškumo lygiu, yra mažiau linkę į įsipareigojimą ir išsamų tyrinėjimą ir labiau persvarsto savo įsipareigojimą. Analizuodami kontrolinius kintamuosius matome, kad amžius susijęs tik su nerimastingumu / depresiškumu – vyresni jaunuoliai pasižymi

2 lentelė. Įsipareigojimo, išsamaus tyrinėjimo, įsipareigojimo persvarstymo ir nerimastingumo / depresiškumo tarpusavio ryšiai

	1	2	3
1. Įsipareigojimas	–		
2. Išsamus tyrinėjimas	0,62***	–	
3. Įsipareigojimo persvarstymas	–0,34***	–0,01	–
4. Nerimastingumas / depresiškumas	–0,21***	0,002	0,18***

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Pav. Standartizuoti tikrinto modelio rezultatai. Paprastumo dėlei pateikiami tik statistiškai reikšmingi rezultatai

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

mažesniais jo įverčiais. Lytis yra susijusi tiek su nerimastingumu / depresiškumu, tiek su įsipareigojimu bei išsamiu tyrinėjimu – merginos pasižymi aukštesniu nerimastingumo / depresiškumo lygiu ir yra labiau linkusios į įsipareigojimą ir išsamų tyrinėjimą nei vaikinai.

Rezultatų aptarimas

Pagrindinis šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti nerimastingumo / depresiškumo sąsajas su tapatumo procesais, atsižvelgiant į tapumo suaugusiu periode esančių jaunuolių amžių bei lytį. Mūsų tyrimo struktūrinio modeliavimo rezultatai atskleidė, kad kuo nerimastingesni / depresiškesni jaunuoliai, esantys tapumo suaugusiu periode, tuo mažiau jie yra įsipareigojimo ir tuo labiau – įsipareigojimo persvarstymo bei išsamaus tyrinėjimo procese. Tai galima paaiškinti tuo, kad per-

svarstymas, ypač kai jis susijęs su jaunam žmogui itin svarbiomis ir aktualiomis gyvenimo sritimis – mokslu, darbu bei artimu santykiu su kitu, t. y. geriausiu draugu, kelia nerimą, nes persvarstymas apima abejonę, o tai, savo ruožtu, susiję su nerimu bei depresiškumu. Dažniausiai nerimaujama, bijoma, kai situacija nėra apibrėžta, kai abejojama, kai reikia daryti sprendimus, o įsipareigojimo persvarstymas ir yra apibūdinamas asmens noru atmesti esamą įsipareigojimą, ieškant jam alternatyvos. Tai neišvengiamai kelia įtampą bei nerimą. Jeigu vesime paraleles tarp įsipareigojimo persvarstymo ir moratoriumo (aktyvaus tyrimo be įsipareigojimo proceso, renkantis vieną iš tyrimo alternatyvų), tai nesunku bus pastebėti, kad šios būsenos šiek tiek panašios, nes abiem yra būdingas noras kažką savo gyvenime pakeisti, nestabilumas, o tokiai būsenai

užtrukus, kyla nerimo lygis (Waterman, 1999). Iš kitos pusės, nerimas taip pat gali sulėtinti moratoriumo ar išsipareigojimo persvarstymo etapo užbaigimą. Kalbant apie išsamų tyrinėjimą, reikia prisiminti, kad į šį tapatumo procesą įeina domėjimasis savo išsipareigojimais, informacijos paieška, atliktų pasirinkimų apmąstymas, kurie yra susiję su asmens aktyvumu, išsipareigojimo stiprinimu, pokalbiais su kitais asmenimis, o tai gali būti susiję ir su nerimo jausmu. Iš esmės tapatumas yra dinamiškas dėl išsamaus tyrinėjimo ir išsipareigojimo persvarstymo sąveikos. Manoma, kad, vykstant išsamiam tyrinėjimui, formuojasi išsipareigojimas, kuris, kai tampa stiprus, gali sumažinti būtinybę tyrinėti (Crocetti, Klimstra et al., 2009). Išsipareigojimas rodo, kad asmuo, atlikęs tam tikrus pasirinkimus, susijusius su mokslu, darbu ir geriausiu draugu, jaučiasi savimi pasitikintis, saugus ir užtikrintas dėl savo pasirinkimo. Kaip teigia Crocetti ir kiti (2008), išsipareigojimas yra susijęs su psichologine gerove, tai patvirtina ir mūsų tyrimo rezultatai, nes psichologinė gerovė gali būti suprantama ir kaip emocijų sunkumų (šiuo atveju – nerimastingumo / depresiškumo) nebuvimas (Tsang, Wong, & Lo, 2012). Mūsų tyrime išsipareigojimas yra teigiamai susijęs su išsamiu tyrinėjimu ir ši sąsaja yra stipriausia iš visų nustatytų / aptiktų sąsajų tarp tapatumo procesų. Taigi mūsų gauti rezultatai neprieštarauja kai kurių tyrėjų (pvz., Crocetti, Klimstra et al., 2009) rezultatams, kad didelio nerimastingumo paaugliams tapatumo procesų raida yra sunkesnė nei mažo nerimastingumo paaugliams. Tiesa, minėtas tyrimas buvo tęstinis ir paauglių imties, taigi galime tik stebėti tendenciją, kad ir jaunuolių, esančių tapsmo suaugusiu periode, kaip ir paauglių,

nerimastingumas / depresiškumas panašiai susijęs su tapatumo procesais: mažiau išsipareigojimo ir daugiau išsipareigojimo persvarstymo. Taip pat Crocetti, Klimstra ir kiti (2009) teigia, kad aukštas nerimo lygis sutrikdo išsipareigojimo procesą ir pailgina išsipareigojimo persvarstymą. Mūsų tyrimo rezultatai tai ir patvirtino: mažiau išsipareigoję ir geriau išsipareigojimą persvarstantys bei išsamiai tyrinėjantys yra jaunuoliai, pasižymintys aukštesniu nerimastingumo / depresiškumo lygiu. Iš kitos pusės, nors tam tikras nerimo lygis gali būti traktuojamas ir kaip teigiamas postūmis, skatinantis jauną žmogų persvarstyti turimus išsipareigojimus, mūsų tyrime nerimastingumas / depresiškumas aiškiai suprantamas kaip turintis neigiamą potencialą (verkimas, dažnas nerimavimas, bailumas, savęs nuvertinimas), kuris stabdo, o ne aktyvina. Vadinasi, mūsų tyrimo rezultatai, kaip ir Crocetti ir kitų (2008), įrodo, kad nerimastingumas / depresiškumas trikdo išsipareigojimą ir yra susijęs su išsipareigojimo persvarstymu.

Taip pat, nagrinėjant tapatumo procesų ir kontrolinių kintamųjų sąsajas, naudojant struktūrinį lygčių modeliavimą, nustatyta, kad tik išsipareigojimo persvarstymas nesiskiria nė pagal vieną iš jų, t. y. nei su lytimi, nei su amžiumi nėra susijęs. Galbūt išsipareigojimo persvarstymas yra natūralus procesas abiejų lyčių jaunuoliams, esantiems tapsmo suaugusiu periode, o persvarstyti, norėti kažką pakeisti ar net bandyti keisti yra neatsiejama raidos dalis? Pavyzdžiui, Meeus, Schoot, Keijsers ir Branje (2012) teigia, kad paaugliai ir jaunuoliai nuolat persvarsto savo esamą išsipareigojimą, būtent todėl jis gali būti keičiamas. O štai kitų dviejų tapatumo procesų (išsipareigojimo bei išsamaus tyrinėjimo) ir lyties sąsajų buvo

aptikta: merginos pasižymi aukštesniu nerimastingumo / depresiškumo lygiu ir yra labiau ištraukusios į išpareigojimo bei išsamaus tyrinėjimo procesą nei vaikinai. Daugumos tyrimų, atliktų tiek užsienyje, tiek Lietuvoje, rezultatai rodo, kad merginos yra nerimastingesnės / depresiškesnės nei vaikinai (Hale, Raaijmakers, Muris, van Hoof, & Meeus, 2008; Malinauskienė ir Žukauskienė, 2007; McLean, Asnaani, Litz, & Hofmann, 2011; Žukauskienė ir Malinauskienė, 2008). Taip pat Crocetti ir kitų (2008) tyrimo rezultatai rodo, kad merginos mažiau persvarsto išpareigojimus nei vaikinai. Taigi mūsų tyrimo rezultatai sutampa su minėtų tyrėjų gautais rezultatais. Kadangi tyrimų, analizuojančių tapatumo procesų skirtumus pagal lytį, išskyrus Crocetti ir kitų (2008) tyrimą, nėra, tai, apžvelgdami rezultatus, remsimės tyrimais, kuriuose nagrinėjamas tapatumo stilius. Taigi kai kurie tyrimo rezultatai patvirtina, kad tapatumo stiliai yra stipriai susiję su paauglių lytimi (pvz., Crocetti, Erentaitė, & Žukauskienė, 2014; Reio, Portes, & Nixon, 2014). Crocetti ir kitų (2014) tyrimo rezultatai atskleidė, kad dauguma merginų (46,5 proc.) naudoja informacinį, o dauguma vaikinų (46,3 proc.) – difuzinį-vengimo tapatumo stilių. Kiti tyrėjai taip pat nustatė, kad vaikinams būdingesnis difuzinis-vengimo tapatumo stilius nei merginoms (Sonenens, Berzonsky, Vansteenkiste, Byers, & Goossens, 2005). Panašius rezultatus gavo ir Reio ir kiti (2014), tirdami paauglių ir suaugusiųjų imtis. Šiuo tyrimu nustatyta, kad du iš trijų tapatumo stilių yra reikšmingai susiję su lytimi: daugiau vaikinų nei merginų naudoja difuzinį-vengimo ir normatyvinį, o merginos daugiau nei vaikinai – informacinį tapatumo stilių. Kai kurie

tyrėjai (pvz., Klimstra et al., 2010) apskritai mano, kad lyčių skirtumai tapatumo stiliuose labiau pastebimi paauglystėje nei jauno suaugusiojo amžiuje. Tačiau yra priešingų tyrimo rezultatų, kurie rodo, kad tapatumo stilius pagal lytį nesiskiria (Seaton & Beaumont, 2008; Šramová, Bianchi, Láštíková, Fichnová, & Hamranová, 2008; Vleioras & Bosma, 2005). Pasak kitų tyrėjų, pagal lytį aptikta arba nereikšmingų, arba nedidelių tapatumo stilių skirtumų (Adams, B. Munro, G. Munro, Doherty-Poirer, & Edwards, 2005; Bosch and Card, 2012; Crocetti et al., 2009; Crocetti & Shokri, 2010; Ghorbani, Abdullah, & Jomenia, 2012). Bosch ir Card (2012) atlikta metaanalizė parodė, kad jokio reikšmingo skirtumo pagal paauglių lytį informaciniame tapatumo stiliuje nėra, tačiau merginos šiek tiek labiau nei vaikinai naudoja normatyvinį stilių, o vaikinai šiek tiek labiau nei merginos – difuzinį-vengimo stilių. Taip pat tie patys autoriai (Bosch & Card, 2012) pabrėžia, kad, turint omenyje informacinį stilių, skirtumų pagal lytį visgi yra, tačiau tiriant studentų, o ne vyresnių klasių mokinių imtis.

Rezultatai taip pat parodė, kad nerimastingumas / depresiškumas su amžiumi mažėja, t. y. kuo vyresni jaunuoliai, tuo jie mažiau nerimastingi / depresiški. Tai atitinka kitų tyrėjų gautus rezultatus (pvz., Hale et al., 2008). Reikia paminėti, kad Crocetti ir kitų (2008) tyrimas atskleidė, jog paauglių, priklausančių mažo nerimo grupei, su laiku (per penkerius metus) nerimas dar labiau sumažėjo, o priklausančių didelio nerimo grupei – padidėjo. Taip pat nustatyta, kad visi trys tapatumo procesai su amžiumi nėra susiję, t. y. visų amžiaus grupių (18–22 m., 23–25 m. ir 26–30 m.) jaunuoliai vienodai naudoja minėtas tapatu-

mo dimensijas. Iš vienos pusės, mūsų gauti rezultatai nepatvirtina ankstesnių tyrimų rezultatų (pvz., Ghorbani et al., 2012; Reio et al., 2014), kad tapatumo stiliai kinta su amžiumi, tačiau, iš kitos pusės, be išlygų tvirtinti, kad rezultatai nesutapo su kitų tyrėjų gautais rezultatais, būtų nekorektiška, nes mūsų imtis buvo sudaryta iš vyresnių dalyvių nei daugumoje analizuotų tyrimų. Kadangi tapatumo formavimasis yra kintantis, dinamiškas procesas, amžiaus svarba, pasak kai kurių tyrėjų (pvz., Meeus, 2011), turėtų būti itin didelė. Be abejo, galime manyti, kad tai tampa aktualu, kalbant apie paauglius, kurie yra natūraliame virsme dėl paauglystės amžiaus tarpsnio raidos ypatumų, t. y. biologinių, fizinių bei psichosocialinių pokyčių (Smetana, Campione-Barr, & Metzger, 2006). Pavyzdžiui, Reio ir kitų (2014) tyrimo rezultatai patvirtina, kad tapatumo stiliai su amžiumi kinta: informacinis ir normatyvinis stilius pasirenkamas dažniau, o difuzinis-vengimo – rečiau, ypač vaikinių. Ghorbani ir kiti (2012) irgi nustatė, kad difuzinis-vengimo stilius su amžiumi naudojamas mažiau: difuziniu-vengimo tapatumo stiliumi labiau pasižymi 20-mečiai nei 24-mečiai. Reikia pasakyti, kad apie vyresnių asmenų, tai yra įžengusių į tapsmo suaugusiu periodą, tapatumo procesų kaitą duomenų yra labai nedaug. Kadangi mūsų tyrimo imtį sudarė ir vyresni nei 22 m. respondentai (buvo ir 23–30 m.), tai, tikėtina, kad amžiaus skirtumas galėjo jau ir neatsispindėti / neišryškėti. Tačiau, pasak kai kurių tyrėjų (pvz., Kroger et al., 2010), gana didelė dalis jaunų suaugusiųjų (vyresnių nei 25 m.) vis dar nėra baigę formuoti savo tapatumo. Kroger ir kiti (2010), atlikę tapatumo kitimo nuo paauglystės iki suaugystės metaanalizę, pastebėjo, kad dauguma

skerspjūvio tyrimų rodo, jog moratoriumo būsenos yra daugiau paauglių iki 19 m., o vėliau tokios būsenos asmenų mažėja. Taigi galime kelti prielaidą, kad, įžengus į tapsmo suaugusiu periodą, amžiaus skirtumas gali ir nebūti toks akivaizdus kaip paauglystėje, nors pats tapatumo formavimasis ir tęsiasi.

Reikia nurodyti ir keletą mūsų darbo stiprybių bei ribotumų, į kuriuos, aptariant gautus rezultatus, būtina atsižvelgti. Pirma, yra labai nedaug tyrimų, nagrinėjančių jaunuolių, esančių tapsmo suaugusiu periode, nerimastingumo / depresiškumo ir tapatumo procesų sąsajas. Taigi mūsų tyrimas praplečia turimas žinias apie šio amžiaus tarpsnio tapatumo formavimosi procesus. Taip pat dėl šios priežasties mūsų tyrimo rezultatų palyginimas su kitų tyrėjų duomenimis yra gana ribotas. Taigi pravartu tolesniuose tyrimuose nagrinėti ir jaunesniųjų bei vyresniųjų paauglių tapatumo procesus tam, kad būtų galima įvertinti ir amžiaus poveikį. Antra, buvo taikyta skerspjūvio tyrimo strategija. Norint gauti išsamesnį tapatumo procesų ir nerimastingumo / depresiškumo sąsajų vaizdą, tikslinga būtų atlikti tęstinį tyrimą. Taip pat, jei remtumės Meeus ir kitų (1999) požiūriu, kad tapatumo dilema dažniausiai išsprendžiama asmeniui sulaukus pilnametystės, t. y. 18–22 metų, tai būtų įdomu panagrinėti, ar kinta ir kaip kinta tapatumo procesas su amžiumi (nuo paauglystės pradžios iki jauno suaugusio amžiaus tarpsnio). Be to, įdomu būtų stebėti, kaip su amžiumi kinta vaikinių ir merginų tapatumas. Trečia, būtų tikslinga išnagrinėti, kaip su tapatumo procesais siejasi ir elgesio, ne tik emocijų, sunkumai. Taip pat galima būtų aprėpti daugiau emocijų sunkumų (pvz., nusišalinimą), ne tik nerimastingumą / depresiškumą. Taigi

gauti šio tyrimo rezultatai suponuoja mintį, kad reikalingi tolesni ir išsamesni tyrimai, atskleidžiantys jaunų žmonių tapatumo procesų ir su jais susijusių veiksmų ryšius.

Išvados

1. Jaunuolių, esančių tapsmo suaugusių periode, nerimastingumas / depresiškumas, kontroliuojant lytį bei amžių, neigiamai prognozuoja įsipareigojimą, išsamų tyrinėjimą ir teigiamai – įsipareigojimo persvarstymą.

2. Amžius su nerimastingumu / depresiškumu yra susijęs (kuo vyresni jaunuoliai, tuo jie mažiau nerimastingi / depresiški), o su tapatumo procesais – nesusijęs.

3. Lytis tiek su nerimastingumu / depresiškumu, tiek su įsipareigojimu bei išsamiu tyrinėjimu yra susijusi: tapsmo suaugusių periode esančios merginos pasižymi aukštesniu nerimastingumo / depresiškumo lygiu ir yra labiau linkusios į įsipareigojimą bei išsamų tyrinėjimą nei vaikinai.

LITERATŪRA

Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2003). *Manual for the ASEBA Adult Forms & Profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, & Families.

Adams, G. M., Munro, B., Doherty-Poirer, M., Munro, G., Petresen, A.-M. R., & Edwards, J. (2001). Diffuse-avoidance, normative, and informational identity styles: Using identity theory to predict maladjustment. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1 (4), 307–320.

Adams, G. R., Munro, B., Munro, G., Doherty-Poirer, M., & Edwards, J. (2005). Identity processing styles and Canadian adolescents' self-reported delinquency. *Identity*, 5 (1), 57–65.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.

Arnett, J. J. (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. New York: Oxford University Press.

Berzonsky, M. D., & Adams, G. R. (1999). Re-evaluating the identity status paradigm: Still useful after 35 years. *Developmental Review*, 19, 557–590. doi:10.1006/drev.1999.0495.

Bishop, D. I., Weisgram, E. S., Holleque, K. M., Lund, K. E., & Wheeler-Anderson, J. R. (2005). Identity development and alcohol consumption: Current and retrospective self-reports by college students. *Journal of Adolescence*, 28, 523–533.

Bosch, L. A., & Card, N. A. (2012). A meta-analytic review of Berzonsky's Identity Style Inventory (ISI). *Journal of Adolescence*, 35 (2), 333–343.

Bosma, H. A. (1985). *Identity development in adolescents: Coping with commitments*. Unpublished doctoral dissertation, University of Groningen, The Netherlands.

Côté, J. E. (2002). The role of identity capital in the transition to adulthood: The individualization thesis examined. *Journal of Youth Studies*, 5 (2), 117–134.

Crocetti, E., Erentaitė, R., & Žukauskienė, R. (2014). Identity styles, positive youth development, and civic engagement in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 43, 1818–1828. doi: 10.1007/s10964-014-0100-4.

Crocetti, E., Klimstra, T., Keijsers, L., Hale, W. W., & Meeus, W. (2009). Anxiety trajectories and identity development in adolescence: A five-wave longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 839–849. doi: 10.1007/s10964-008-9302-y.

Crocetti, E., Rubini, M., Berzonsky, M. D., & Meeus, W. (2009). Brief report: The Identity Style Inventory – validation in Italian adolescents and college students. *Journal of Adolescence*, 32, 425–433. doi: 10.1016/j.adolescence.2008.04.002.

Crocetti, E., Rubini, M., Luyckx, K., & Meeus, W. (2008). Identity formation in early and middle adolescents from various ethnic groups: From three dimensions to five statuses. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 983–996.

Crocetti, E., Rubini, M., & Meeus, W. (2008). Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of Adolescence*, 31 (2), 207–222. doi: 10.1016/j.adolescence.2007.09.002.

- Crocetti, E., & Shokri, O. (2010). Iranian validation of the Identity Style Inventory. *International Journal of Testing, 10* (2), 185–199.
- Crocetti, E., Tagliabue, S., Sugimura, K., Nelson, L., Takahashi, A., Niwa, T., Sugiura, Y., & Jinno, M. (2015). Perceptions of emerging adulthood: A study with Italian and Japanese university students and young workers, *Emerging Adulthood, 3* (4), 229–243. doi: 10.1177/2167696815569848.
- Erikson, E. (1968). *Identity, Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Erikson, E. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Ghorbani, A., Abdullah, H. B., & Jomenia, S. (2012). Identity styles, mental health and socio-economic status of Iranian late adolescents. *Asian Social Science, 8* (13), 269–279.
- Grotevant, H. D. (1987). Toward a process model of identity formation. *Journal of Adolescent Research, 2*, 203–222. doi: 10.1177/074355488723003.
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q., Muris, P., van Hoof, A., & Meeus, W. (2008). Developmental trajectories of adolescent anxiety disorder symptoms: A five year prospective community study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 47*, 557–565. doi: 10.1097/CHI.0b013e3181676583.
- Hatano, K., Sugimura, K., & Crocetti, E. (2016). Looking at the dark and bright sides of identity formation: New insights from adolescents and emerging adults in Japan. *Journal of Adolescence, 47*, 156–168.
- Klimstra, T. A., Hale, W. W., III, Raaijmakers, Q. A. W., Branje, S. J. T., Meeus, W. H. J. (2010). Identity formation in adolescence: Change or stability? *Journal of Youth and Adolescence, 39* (2), 150–162.
- Kroger, J. (2003). What transits in an identity status transition? *Identity: An International Journal of Theory and Research, 3*, 197–220. doi: 10.1207/S1532706XID0303_02.
- Kroger, J., & Marcia, J. E. (2011). The Identity Statuses: Origins, Meanings, and Interpretations. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, V. L. Vingoles (Eds.), *Handbook of Identity Theory and Research* (p. 31–52). New York: Springer.
- Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J. E. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: A meta-analysis. *Journal of Adolescence, 33* (5), 683–698. doi: 10.1016/j.adolescence.2009.11.002.
- Luyckx, K., Goossens, L., & Soenens, B. (2006). A developmental contextual perspective on identity construction in emerging adulthood: Change dynamics in commitment formation and commitment evaluation. *Developmental Psychology, 42*, 366–380. doi: /10.1037/0012-1649.42.2.366.
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., Beyers, W., & Vansteenkiste, M. (2005). Identity statuses based upon four rather than two identity dimensions: Extending and refining Marcia's paradigm. *Journal of Youth and Adolescence, 34*, 605–618. doi: 10.1007/s10964-005-8949-x.
- Luyckx, K., Klimstra, T. A., Duriez, B., Van Petegem, S., & Beyers, W. (2013). Personal identity processes from adolescence through the late twenties: Age trends, functionality, and depressive symptoms. *Social Development, 22*, 701–721. doi: 10.1111/sode.12027.
- Luyckx, K., Schwartz, S. J., Goossens, L., & Pollock, S. (2008). Employment, sense of coherence, and identity formation: Contextual and psychological processes on the pathway to sense of adulthood. *Journal of Adolescent Research, 23*, 566–591.
- Malinauskienė, O. ir Žukauskienė, R. (2007). Paauglių emocijų ir elgesio sunkumų sąsajos ir pokyčiai per trejus metus: amžiaus ir lyties ypatumai. *Psichologija, 35*, 19–31.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology, 3*, 551–558. doi:10.1037/h0023281.
- McLean, C. P., Asnaani, A., Litz, B. T., & Hofmann, S. G. (2011). Gender differences in anxiety disorders: Prevalence, course of illness, comorbidity and burden of illness. *Journal of Psychiatric Research, 45* (8), 1027–1035. doi:10.1016/j.jpsy-chires.2011.03.006.
- Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. *Journal of Youth and Adolescence, 25*, 569–598.
- Meeus, W. (2011). The study of adolescent identity formation 2000–2010: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence, 21* (1), 75–94. doi: 10.1111/j.1532-7795.2010.00716.x.
- Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M., & Vollebergh, W. (1999). Patterns of adolescent identity development: Review of literature and longitudinal analysis. *Developmental Review, 19* (4), 419–461. doi: 10.1006/drev.1999.0483.

- Meeus, W., Schoot, R., Keijsers, L., & Branje, S. (2012). Identity statuses as developmental trajectories: A five-wave longitudinal study in early-to-middle and middle-to-late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, *8*, 1008–1021. doi: 10.1007/s10964-011-9730-y.
- Ollendick, T. H., King, N. J., & Muris, P. (2002). Fears and phobias in children: Phenomenology, epidemiology, and etiology. *Child and Adolescent Mental Health*, *7*, 98–106. doi:10.1111/1475-3588.00019.
- Palmonari, A., Pombeni, M. L., & Kirchler, E. (1992). Evolution of the self-concept in adolescence and social categorization processes. *European Review of Social Psychology*, *3*, 285–308.
- Pociūtė, B., Kairys, A., Urbanavičiūtė, I. ir Linauskaitė, A. (2014). Vyresniųjų klasių mokinių profesinis tapatumas ir karjeros adaptyvumas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, *33*, 46–59.
- Porfeli, E. J., Lee, B., Vondracek, F. W. & Weigold, I. (2011). A multi-dimensional measure of vocational identity status. *Journal of Adolescence*, *34* (5), 853–871.
- Reio, T. G., Portes, P. R., & Nixon, C. B. (2014). Differences in identity style and process: Can less be more. *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, *26*, 26–40.
- Schwartz, S. J., Beyers, W., Luyckx, K., Soenens, B., Zamboanga, B. L., Forthun, L. F., ..., Waterman, A. S. (2011). Examining the light and dark sides of emerging adults' identity: A study of identity status differences in positive and negative psychosocial functioning. *Journal of Youth and Adolescence*, *40*, 839–859.
- Schwartz, S. J., Côté, J. E., & Arnett, J. (2005). Identity and agency in emerging adulthood: Two developmental routes in the individualization process. *Youth & Society*, *37*, 201–229.
- Schwartz, S. J., Klimstra, T. A., Luyckx, K., Hale, W. W., III, & Meeus, W. H. J. (2012). Characterizing the self-system over time in adolescence: Internal structure and associations with internalizing symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, *41*, 1208–1225. doi: 10.1007/s10964-012-9751-1.
- Schwartz, S. J., Luyckx, K., & Crocetti, E. (2014). What Have We Learned Since Schwartz (2001)? A Reappraisal of the Field of Identity Development. In K. C. McLean, M. Syed (Eds.), *Oxford Handbook of Identity Development* (pp. 539–561). Oxford: Oxford University Press.
- Schwartz, S. J., Zamboanga, B. L., Weiskirch, R. S., & Rodriguez, L. (2009). The relationships of personal and ethnic identity exploration to indices of adaptive and maladaptive psychosocial functioning. *International Journal of Behavioral Development*, *33*, 131–144.
- Seaton, C. L., & Beaumont, S. L. (2008). Individual differences in identity styles predict proactive forms of positive adjustment. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, *8*, 249–168.
- Skhirtladze, N., Javakhishvili, N., Schwartz, S. J., Beyers, W., & Luyckx, K. (2016). Identity processes and statuses in Post-Soviet Georgia: Exploration processes operate differently. *Journal of Adolescence*, *47*, 197–209. doi: 10.1016/j.adolescence.2015.08.006.
- Smetana, J. G., Campione-Barr, N., & Metzger, A. (2006). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annual Review of Psychology*, *57*, 255–284. doi: 10.1146/annurev.psych.57.102904.190124.
- Soenens, B., Berzonsky, M. D., Vansteenkiste, M., Beyers, W., & Goossens, L. (2005). Identity styles and causality orientations: In search of the motivational underpinnings of the identity exploration process. *European Journal of Personality*, *19*, 427–442.
- Šramová, B., Bianchi, G., Lášticová, B., Fichnová, K., & Hamranová, A. (2008). Analyses of socio-cognitive identity styles by Slovak adolescents. *International Journal of Human and Social Sciences*, *2* (4), 432–436.
- Tsang, K. L. V., Wong, P. Y. H., & Lo, S. K. (2012). Assessing psychosocial well-being of adolescents: A systematic review of measurement instruments. *Child Care, Health and Development*, *38* (5), 629–646.
- Van Aken, M. A. G., & Dubas, J. (2004). Personality type, social relationships, and problem behavior in adolescence. *European Journal of Developmental Psychology*, *1*, 331–348. doi: 10.1080/17405620444000166.
- Vleioras, G., & Bosma, H. A. (2005). Are identity styles important for psychological well-being? *Journal of Adolescence*, *28* (3), 397–409.
- Vosylis, R. (2014). Vyresniųjų paauglių tapatumo stiliaus, tapatumo išpareigojimų ir jaučiamo brandumo ryšiai. *Jaunųjų mokslininkų psichologų darbai*, *3*, 1–6.
- Waterman, A. S. (1999). Identity, the identity statuses, and identity status development: A contemporary statement. *Developmental Review*, *19*, 591–621.
- Žukauskienė, R. ir Malinauskienė, O. (2008). Skirtumai tarp lyčių prognozuojant elgesio ir emocinius sunkumus paauglystėje pagal asmenybės bruožus ir tėvų auklėjimo stilių. *Psichologija*, *38*, 63–83.

LINKS BETWEEN IDENTITY PROCESSES AND ANXIETY/DEPRESSION IN EMERGING ADULthood

Rita Žukauskienė, Oksana Malinauskienė, Goda Kaniušonytė

S u m m a r y

Identity formation is a core developmental task, the importance of which is not limited to adolescence but pertains to emerging adulthood as well (Arnett, 2004). In our study, we consider a three-factor identity model (Crocetti, Rubini, & Meeus, 2008), focused on the dynamics by which emerging adults form, evaluate, and revise their identities. It is known that some identity processes are related to the internalising of problems (Luyckx et al., 2008 b; Schwartz et al., 2011) and, in turn, to the lower adjustment (Luyckx et al., 2005); thus, it is particularly important to unravel what role does the action of internalising problems – such anxiety or depression – play in the process of identity formation.

The purpose of this study was to examine certain links between anxiety/depression and identity processes (identity commitment, in-depth exploration and identity reconsideration), accounting for recently matured individuals and emerging adults in Lithuania. The participants consisted of 491 emerging adults (74.7% of them were females), aged 18–29 ($M = 22.5$, $SD = 2.97$). The measures used in our

study are the following: Anxiety/Depression: Adult Self-report Form (ASR) (Achenbach & Rescorla, 2003); Identity processes: The Utrecht-Management of Identity Commitments Scale (U-MICS) (Crocetti, Rubini, & Meeus, 2008). The results of SEM have shown that anxiety/depression negatively predicts commitment and in-depth exploration and positively predicts identity reconsideration ($\chi^2 (154) = 478.9$, $p < 0.05$, $CFI/TLI = 0.94/0.93$, $RMSEA = 0.066 [0.059–0.072]$). As for control variables, we found that age is related only with anxiety/depression, meaning that older emerging adults scored lower on anxiety/depression. Gender was related with anxiety/depression, commitment and in-depth exploration. Females in particular had scored higher on anxiety/depression and commitment, also scoring lower than males on in-depth exploration. In conclusion, the finding indicated that, when controlling for sociodemographic variables, internalised problems are related with a less adaptive identity formation.

Keywords: anxiety/depression, identity, emerging adulthood.

Įteikta 2016 10 05